

”בפאת הכפר”

מילים ולחן: עמנואל זמיר

עמנואל זמיר, היה מלחין, משורר ומחנך ישראלי, מהיוצרים החשובים בזמר העברי בשנות ה-50 וממייסדי חוגי השירה בציבור. ידוע בפרט בשירי הרועים שלו. זמיר נולד וגדל בפתח תקווה ורבים מלחניו מושפעים מטיוליו בקרב הבדואיים והכפריים הערביים באזור. זמיר ניגן בחלילית והיטיב לחקות בה את נגינת החליל הערבי.

השיר בפאת הכפר, מורכב משני חלקים-

חלק א: קצר-קצר-ארוך

חלק ב: סימטרי, שני משפטים ארוכים, שניהם מסתיימים על הדומיננטה

כפי שנהג עמנואל זמיר להלחין את שיריו, בהשפעת הלחנים הערביים, הלחן הוא מודאלי. חלק א במקאם נהונד (אאולי) ובחלקו השני ממשיך למקאם נהונד כביר (דורי).

הצעות לפעילויות בשיעור :

- להמחשת ההמשכים השונים של המשפטים, המורה תדגים 2 תנועות קצרות ואחת ארוכה והתלמידים יענו, ע”י שאילת שאלות מכוונות (כמה תנועות תיארתי כאן? האם אורך התנועות היה זהה? וכדומה).
-”עכשיו סיפרו כמה פעימות יש בכל תנועה”
-סופרת 4 פעימות הקדמה ומתחילה בתנועות: 6 פעימות-6 פעימות- 12 פעימות
- כל אחד מהתלמידים יציע תנועות גוף המראות את מבנה הפסוקים של החלק הראשון : קצר-קצר-ארוך (להקפיד על אורך המשפטים 6 פעימות-6 פעימות- 12 פעימות)
- המורה תזמין מתנדבת שתראה את התנועה שהמציאה
-”הראי את התנועה. בזמן התנועה אקיש בתוף, גלו היכן ההקשות?” סך הכול מקישה 3 הקשות - בתחילת כל משפט קצר (בשמינית הפסקה) ובסיום המשפט הארוך (הפסקה של רבע)
- התלמידים יראו את התנועות יחד עם הקשות המורה
- המורה תנגן את מנגינת החלק הראשון בפסנתר וביד השנייה תקיש בתוף את ההקשות בתוף. התלמידים יראו תנועות קצר-קצר-ארוך

"שיק שיק שיק"

"שיק שיק שיק שקשק"

"שיק, שיק, שיק שקשק העין עם ערב"

*אפשר גם להסביר על אונומטופאה = מילה או צירוף מילים שצלילים מחקה את הדבר שהם מסמנים (כמו בקבוק, צרצר, צלצל, שקשוק וכו'..). ולהמשיך בשיעורים אחרים – לתת לתלמידים למצוא מילים אונומטופאיות.

- אם התלמידים מתקשים, אפשר להמציא תנועה קטנה וקצרה למילה "צליל" ולמילה "צלצל" ומתי שאומרים את המילה בשיר, לצרף את התנועות.
- התלמידים יאמרו את שני המשפטים ויוסיפו הקשות בהפסקות.
- מוסיפים מנגינה: "ננסה עם המנגינה" בהתחלה בלולולו, אחר כך עם סימוני הברות של כל תחילת משפט וסוף משפט ולאחר מכן עם המילים.
- לאחר שהצאן הגיע אל המעיין, רועי הצאן ושואבות המים, התחילה חגיגה, ריקודים, תופים וצהלות. כולם שמחים ורוקדים ליד המעיין: "בפאת הכפר ליד העין רקדו ריקדו..."
- משחקי טוניקה ודומיננטה במרחב (אפשר עם חישוקים, אפשר עם תנועות פתוחות וסגורות/לשבת ולעמוד). התלמידים מגלים שהחלק הראשון בשיר מסתיים בטוניקה והשני בדומיננטה ואז חוזרים אל הטוניקה שוב בחלק א.
- לאחר שלמדו לשיר את השיר/למתקדמים: מציאת הסינקופות בשיר.
- התלמידים ילכו במרחב לפי תבניות מקצב שהמורה תנגן בפסנתר.
- התלמידים ילכו במרחב לפי תבניות מקצב שהמורה תנגן בפסנתר. כשהפסנתר יפסיק ימחאו את התבנית בכפות הידיים. התבניות שיושמעו יהיו ברמת מורכבות עולה עד למקצב סינקופה.
- כתיבת מקצב הסינקופה על הלוח.
- התלמידים יסתכלו בתווים וימצאו את מקצב הסינקופה בשיר והופעותיו השונות.
- תלוי ברמת הלומדים, אולי יתאים לה-ו: הסבר על הסולמות בשיר. דרך משחק עם החישוקים לומדים שהשיר בנוי בחלקו הראשון ממקאם נהונד (אאול) ובחלקו השני ממקאם נהונד כביר (דורי).
- עבודה יצירתית בקבוצות (לאחר כמה שיעורים שכבר למדו את השיר):

במוזיקה הערבית יש קטע אלתור שנקרא תקסים. התלמידים יתחלקו לקבוצות, ימציאו קטע אלתור שמתחיל בנהוונד במבנה קצר-קצר-ארוד, ממשיך בנהוונד כביר ושוב מסיים בנהוונד קצר-קצר-ארוד. בקבוצות ישלבו תנועה, הקשה, נגינה, קולות וכו'..

- פעילויות האזנה לזכירת המילים (לפני שמראים את מילות השיר):

האזינו ומצאו אילו כלי נגינה מופיעים בשיר?

כמה פעמים מופיעה המילה צאן/המילה עין בשיר?

- לימוד ריקוד העם של השיר (אפשר בזוגות, אפשר ביחידים ואפשר גם לפשט את תנועות הריקוד).